ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ ДАРСЛАРИДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ УЙҒУНЛАШГАН ҲОЛДА ҚЎЛЛАШНИНГ МЕТОДИК ТАЛАБЛАРИ

Сулаймон Амиркулович Ҳайдаров
Чирчиқ давлат педагогика институти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Ўзбекистон тарихи дарсларида ўқувчиларнинг фаоллигини ошириш, дарс жараёнида ахборот-коммуникацион ва педагогик технологиялардан фойдаланишнинг муҳим жиҳатлари ҳамда билимларнинг ўқувчилар томонидан мақсадли ва самарали ўзлаштирилишига хизмат қилувчи методлар ёритиб берилган.

Калит сўзлар: ахборот-коммуникацион технологиялар, электрон дарслик, мультимедиа**,** медиатаълим, медиапедагог, фасилитатор, ахборот хавфсизлиги.

METHODOLOGICAL REQUIREMENTS FOR THE APPLICATION OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN HISTORY OF LESSONS OF HISTORY OF UZBEKISTAN

Sulaymon Amirkulovich Haydarov
Chirchik State Pedagogical Institute

ABSTRACT

This article talks about how to increase students' activity during the lessons of History of Uzbekistan, the importance of using ICT and pedagogical technologies in classroom, as well as methods helping students to gain the knowledge effectively

Keywords: Information communication technologies, e-textbook, multimedia, media education, facilitator, information security

КИРИШ

2020 йил 24 январ куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг парламентга расмий мурожаатномасида илм-маърифат ва технологиялар ривожига алоҳида аҳамият қаратилди. «Шарқ донишмандлари айтганидек, «Энг катта бойлик – бу ақл-заковат ва илм, Энг катта мерос – бу яхши тарбия, Энг катта қашшоқлик – бу билимсизликдир!» Шу сабабли, ҳаммамиз учун замонавий

билимларни ўзлаштириш, чинакам маърифат ва юксак маданият эгаси бўлиш, узлуксиз ҳаётий эҳтиёжга айланиши керак [1; 2-бет].

Бугунги кунда умумий ўрта таълим мактабларида ўқув-тарбия жараёнини юқори сифатли ўқув адабиётлари билан таъминлаш, таълим жараёнига илғор педагогик технологияларни жалб этиш ҳамда таълим тизимини ахборотлаштиришга алоҳида аҳамият берилмоқда. Ахборот технологиялардан ўқув-тарбия жараёнида мақсадли фойдаланиш дарс машғулотларига сезиларли ижобий самара беради. Ахборот-коммуникация технологиялари таълим моделида педагоглар фасилитатор, тьютор, медиапедагог, модератор каби вазифаларни бажарадилар [3; 12-бет.]. Ўқитувчининг ахборот-коммуникацион ва педагогик технологияларни дарсда мақсадли қўллаши вақтдан унумли фойдаланиш, мукаммаллик, кетма-кетлик, мослашувчанлик, ривожланиш, кенг кўламлилик, кўргазмалилик каби имкониятларни очиб бериш билан бир қаторда мавзуга оид ўқув материалларини ўқувчилар тўлақонли ўзлаштиришларига замин яратади. Ўқитувчи дарсда иштирок этаётган ҳар бир ўқувчининг диққатини мавзуга қарата олади, уларнинг фаоллигини таъминлайди.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Дарсда ахборот-коммуникацион технологияларнинг қўлланилиши электрон дарсликлар, электрон қўлланма, қўшимча манбалар, электрон топшириқлар ва мультимедиали маълумотлардан кенг қамровли фойдаланиш имконини беради. Интернет тармоғи ўқувчиларга мавзуга оид энг янги манбаларни қисқа фурсатда топиб ўқиш ва мустақил ишлаш имкониятини бериш билан бир қаторда ўқувчиларда замон билан ҳамнафас яшаш, ҳар бир ўқув материалининг туб моҳиятига етиш, манба ва маълумотлар устида мустақил ишлаш, қиёсий таққослаш қобилиятлари шаклланишига замин яратади. Бугунги кунда тарих фани ўқитувчилари медиапедагог (медиа таълими берувчи педагог, техника воситаларини бошқара олиш, намойиш этиш ва мулоқотга киришиш) ва фасилатор (компьютер технологиялари асосида таълим беришда педагог фасилитатор, яъни жараёнда асосий ёрдамчи) вазифаларини бажариш қобилиятига эга бўлишлари лозим. Медиа таълими бугунги кунда таълимнинг муҳим соҳасидир. Ўқувчиларга индивидуал таъсир этадиган усул сифатида медиатаълим жадал суръатлар билан таълим жараёнига кириб келмоқда. Медиа таълими ўқувчиларни мустақил фикр юритишга, ижодкорлик фаолиятларини ривожлантиришга, ахборот олиш, уни қайта ишлаш, умумлаштириш, хулоса чиқаришга ўргатади. Дарсларда бир неча ахборот манбаларининг бир мавзудаги медиаматнларини ўрганиш орқали ҳар бир ахборотни тарихий маълумот

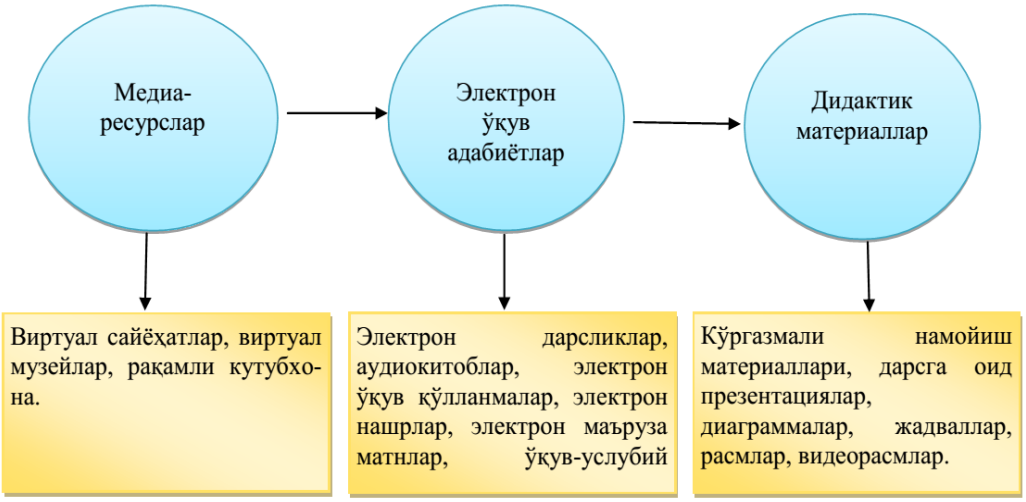
сифатида қабул қилиш кўникмалари ҳосил бўлади. Бу таълим турининг педагогик стратегияси таҳлил қила олиш, унга талқин қилиш асосида баҳо беришдан иборат бўлиб, таълимнинг марказида ўқувчи шахси туради, унинг қизиқиши, хоҳиш, истакларини ҳисобга олиш, олинган ахборот воситасида танқидий фикрлашга ўргатади. Шунингдек, ўқувчилар бу жараёнда ахборот билан ишлаш, ахборот қидириш, керакли ахборотларни ажрата билиш, қайта ишлаш, тартибга келтириш, ахборот мазмунини тушуниш ва мантиқий яқинларини ажратишни ўрганади. Таълим жараёнида ўқитувчи мобил телефон ёки бўлмасам компьютер ёрдамида мавзуга оид электрон таълим ресурсларидан кенг қамровли фойдаланиши мумкин.

NATIJALAR

Агарда аудиторияда WI-FI тармоғи мавжуд бўлса, имкониятларимиз чексиздир. Қуйидаги 1-расмда келтирилган схемада электрон таълим ресурслари ва ахборот манбалари келтирилган.

1-расм

Электрон таълим ресурслари ва ахборот манбалари

Умумий ўрта таълим мактабларида 11-синф Ўзбекистон тарихи дарсида (15-мавзу) Ўзбекистонда маънавий ва тарихий мероснинг тикланиши мавзусида ўқувчиларга янада кўпроқ дарсликдан ташқари маълумот тақдим этишда ўқитувчи бевосита компьютер ёки мобил телефон ёрдамида meros.uz [7] сайтига мурожаат этиши мумкин. Сайтда Ўзбекистон Республикасининг барча вилоятларидаги бугунги кунда мавжуд бўлган меъморчилик иншоотлари,

археологик ёдгорликлар, техник иншоотлар, зиёратгоҳлар ва музейлар ҳақида бирламчи маълумотлар олиш имконияти мавжуд. Масалан, ушбу сайт орқали ўқитувчи видеопроектор ёрдамида Тошкент телеминораси ҳақида умумий маълумот, унинг тарихи ва фото расмларини намойиш қилиши мумкин.

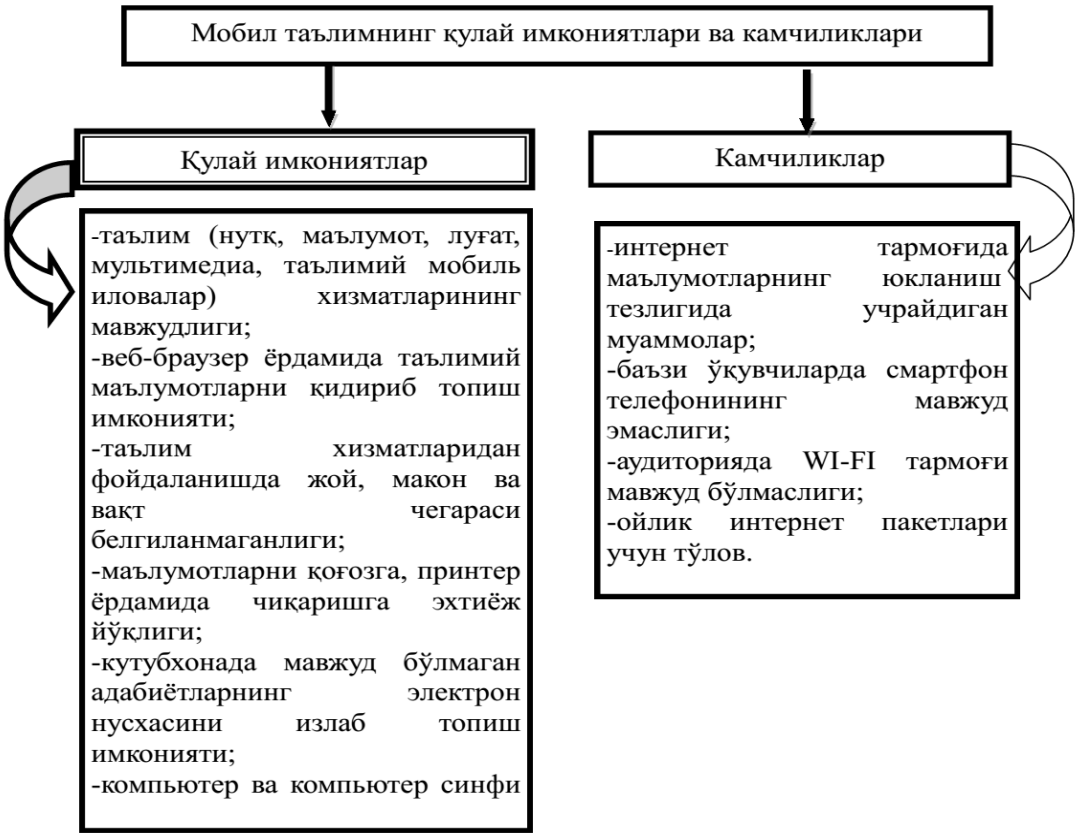
Бугунги кун ўқитувчиси ўзининг педагогик маҳоратини намоён этган ҳолда дарс давомида бевосита мавзуга оид қўшимча электрон маълумотларнинг интернет манзили (ҳаволаси)ни ўқувчиларга фойдаланиш учун тақдим этиши керак. Ўқитувчининг ахборот-коммуникацион ва педагогик технологияларни уйғунлашган ҳолда қўллаб дарс ўтишида анъанавий усулдаги дарсдан фарқли равишда улкан маълумотлар омборининг мавжудлиги ҳамда ўқувчилар ҳаракатининг фаоллиги билан ажралиб туради.

Дарс жараёнида интерфаол дастурий воситалардан фойдаланиш, интернетдаги мавжуд ҳавола, электрон харита ва виртуал музейларга кириш ўқувчиларда ахборот билан ишлаш компетенцияларини шакллантиради. Виртуал музейларнинг ҳаволаси орқали ўқувчилар, республикамизда жойлашган ва жаҳондаги машҳур музейларга саёҳат қилишлари учун барча имкониятлар яратилган. Ўқувчиларнинг мавзуга оид эгаллаган билимлари ва компетентлигини баҳолаш учун ilm.uz сайти [6] орқали электрон тарзда “Тарих” фанидан мавзули тест саволларини онлайн тарзда ечиш ҳамда ўқувчиларнинг тест саволига берган жавобларининг тўғри ёки хатолигини қисқа муддатда аниқлаш имкониятини беради. Онлайн тарзда тест ечишнинг афзаллик томонлари шундаки, қоғоз ва принтерда нашр ишларига маблағ сарфланмаслиги билан бир қаторда ўқитувчи тест саволларининг жавобини текширишга вақт ажратмайди. Энг асосийси ўқувчилар ўзларининг билим савияларига ўзлари баҳо берадилар. Бу жараёнда юқори синф ўқувчиларида смартфон, мобил телефон, планшет, ноутбук бўлиши мумкин, лекин 6,7,8-синфларда аксарият ҳолларда мобил қурилмалар бўлмаслиги мумкин. Ўқувчининг уй вазифасини бажариш учун сарф этадиган вақти, унинг натижалари ҳам дарс самарадорлигини педагогик жиҳатдан тўғри ташкил этишга бевосита боғлиқдир [4; 60-бет.].

Ўқувчиларнинг билим олишлари учун қўшимча имкониятлар яратиш мақсадида таълим муассасасининг ахборот ресурс маркази доимий интернет тармоғига уланган бўлиши ҳамда ўқувчилар дарс машғулотларидан сўнг таълим муассасаси маъмуриятининг белгиланган графиги асосида интернет хизматидан фойдаланиш имкониятига эга бўлишлари керак.

Қуйидаги 2-расмда мобил таълимнинг қулай имкониятлари ва камчиликлари акс эттирилган.

2-расм.

Ёшлар орасида мобил қурилмалардан фойдаланиш кўникмасига эга бўлмаган ўқувчилар камдан-кам учрайди. Ўсмирлар дарсдан бўш вақтларида асосан интернет тармоғи орқали ҳар хил кўнгилочар сайтлардан фойдаланиб, қимматли вақтларини беҳуда ўтказадилар. Таълим олувчилар ўқишдан чалғиб, илм олишга енгил-елпи ёндашмоқдалар. Билим манбаи бўлмиш китоблардан чалғиб, интернет тизимидан тайёр маълумотларни кўчириб олиш орқали топшириқларни изланишларсиз бажаришга ўрганмоқдалар. Ўз навбатида бу жараёнда таълим олувчиларнинг китобга бўлган меҳрини сўниши табиий ҳол. Мобил телефон орқали ёшлар турли қизиқарли ўйинлар ва ранг-баранг маълумотларга қизиқишлари кучайиб, билим олишга бўлган муносабатлари салбий томонга ўзгармоқда. Бугунги кун ўқитувчиси таълим жараёнида ўқувчига бўлган ёндашувини тубдан ўзгартириб, фан ўқитиш методикасида бир қолипга тушиб қолмаслиги, янгича индивидуал самарали педагог механизмларни ишлаб чиқиши ва таълимга янги инновацион ғоялари билан кириши лозим. Мобил қурилмаларнинг имкониятларидан таълим-тарбия жараёнини самарали ташкил этишда фойдаланиб, таълим самарадорлигини кўтариш ҳамда ўқувчиларнинг бўш вақтларини мазмунли ўтказишни масофадан туриб бошқариш имконияти мавжуд. Ўзбекистон тарихи фанидан ўқувчиларнинг дарсдан ташқари бўш

вақтларини самарали ташкил этиш мақсадида уйга вазифа сифатида интернет тармоғида мавжуд бўлган таълимий сайтлар ёрдамида мустақил топшириқ вазифаларини бажаришга ўқувчиларни жалб этиш орқали ижобий натижаларга эришиш мумкин.

MUHOKAMA

Ўқувчиларнинг дарсдан кейинги бўш вақтларида Ўзбекистон тарихи фанидан мустақил топшириқ вазифаларини бажаришларини самарали ташкил этиш мақсадида фан ўқитувчиси телеграм ижтимоий тармоғида махсус гуруҳ ташкил этиши, махсус гуруҳга юқори синф ўқувчилари ёки бўлмасам ўқувчиларнинг ота-оналарини аъзоликка қабул қилиши, мунтазам равишда фанга оид янгиликлар, мустақил топшириқларнинг электрон варианти, телеграм ижтимоий тармоғининг махсус имкониятларидан кенг фойдаланиб, аноним сўровнома, тест саволлари юбориш тизимини йўлга қўйиши ҳамда онлайн тарзда билимлар беллашувини (телеграм ижтимоий тармоғида Quiz Bot ёрдамида) ўтказиши мумкин. Телеграм гуруҳида ўқитувчи доимий равишда ўқувчиларнинг тест саволларга берган жавобларига қараб, уларнинг ўзлаштириш даражасини кузатиб бориши мумкин. Шунингдек, тарихий жараён, тарихий ходисалар ҳақида матн юбориш орқали, ўқувчиларнинг тарихий жараёнга бўлган муносабатлари, шарҳларини ёзиб юборишлари учун шарт-шароит яратиши мумкин. Мобил телефон–ўзида ўқув ахборотидан таркиб топган товушли, матнли, видео ва графикли файлларни ижро қилиш учун восита ҳам ҳисобланади [2; 33-б.]. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 21 майдаги “Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларида мобил телефонлардан фойдаланишни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 139-сонли қарори ҳамда Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг 2012 йил 25 майдаги “Таълим муассасаларида мобил телефонлардан фойдаланишни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 165-сонли буйруғида белгилаб қўйилган тартиб асосида мобил телефондан фойдаланишга риоя қилиниши шартлигини унутмаслигимиз керак.

Мобиль қурилмаларнинг имконияти нафақат қўнғироқ қилиш ёки хабар алмашиш учун, балки ундан кенгроқ вазифаларни бажаришга мўлжалланган. Бугунги кунда бу қурилмалар кўпгина фойдаланувчилар учун ахборот олиш, билимларни шакллантириш, фикр алмашиш имкониятларини тақдим этмоқда. Дарҳақиқат, бугунги кунда мобиль таълим ёки m-learning ҳақида таърифлар кўп келтирилган. Бу воситалар ўқувчиларнинг маълумотлар олишида асосий воситалардан бири бўлиб қолмоқда. Ўқувчилар смартфон ёки планшетларда

таълим ресурсларига доимо эга бўлишни хоҳлашади. [5; 67-б.]. Баъзи ўқувчилар дарслик тўлиқ матнини ҳам мобил телефонига жойлаштириб, танаффус вақтларида фан бўйича тегишли мавзуни ўқиб, дарсга тайёргарлик кўришлари, қўшимча маълумотлар ҳисобланувчи фото, видео, аудио маълумотларни кўришлари ва тинглашлари мумкин. Лекин энг ачинарлиси назорат саволларига жавоб ёзишда, ҳеч қандай тайёргарликсиз, мобил телефон ёрдамида кўчирмачилик асосида жавоб ёзишдир. Бундай вазиятда ўқитувчи ўқувчиларга тўғри йўналиш бериши, яъни баҳо рамзий маънога эга бўлиб, ўқувчининг бундай кўчирмачилик асосида назорат саволларига жавоб ёзиши, келажакда унинг иш фаолиятига салбий таъсир қилиши мумкинлигини тушунтириши лозим.

XULOSA

Тажрибамизга таянган ҳолда, медиа таълими ва мобил ўқитиш ўқувчиларга бериладиган билим, кўникмаларнинг аниқ, тушунарли ва хотирада сақланишини таъминловчи таълим усули деб эътироф этилса муболаға бўлмайди. Ўқитувчининг оғзаки маърузасидан кўра, ўқувчи кўргазмали воситалар, замонавий технологиялар ёрдамида ўтилган дарсда ўзи учун керакли билимлар захирасига эга бўлади.

Хулоса қилиб айтганда дарс жараёнига ахборот-коммуникацион технологиялар, яъни медиа таълими, мобил ўқитиш тизимини жорий этилиши натижасида ёшларни мустақил ижодий ишлаш, эркин фикрлашга ўргатиш қобилиятлари шаклланади. Бугунги кунда педагогика соҳасидаги энг янги тажриба маҳсулларини таълимга интеграциялашуви давр талаби экан, унинг таълим-тарбия билан узвийлигини таъминлаш педагогларимизнинг бирламчи вазифасидир.

REFERENCES

1. Мирзиёев Ш.М. (2020 йил 25 январь.) Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисига мурожаатномаси. Халқ сўзи газетаси. №19 (7490).2.
2.Ҳайдаров С. Use of products of the fine arts in teaching history of Uzbekistan. International Journal of Research. Volume 06 Issue 03 March 2019. – P40-44. Impact factor 5.6.India.
3. Ҳайдаров С. Pedagogic and didactic possibilities of using. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. 2020/Volume 24 Issue 8. Page 1475-1479.(2020.15.03)

4. Ҳайдаров С. Ўзбекистон тарихи фани дарслари самарадорлигини оширишда тасвирий санъат воситаларининг роли. "Science and Education" Scientific Journal September 2020/Volume 1 Issue 6. Page 174-179.
5. Ҳайдаров С. Педагог-ўқитувчиларда ахборот-коммуникация кўникмасини шакллантириш асослари. "Science and Education" Scientific Journal Oktober 2020/Volume 1 Issue 7. Page 610-617.
6. Ҳайдаров С. Ўзбекистон тарихини ўқитишда “Зафарнома” дан фойдаланишни имкониятлари. "Science and Education" Scientific Journal Oktober 2020/Volume 1 Issue 7.
7. Абдурахманова Номозовна Жуммагул. (2020). Туркистон иқтисодий кенгашининг ўлка ижтимоий-иқтисодий ҳаётига таъсири. Ўтмишга назар.1(Махсус сон). 63-67
8. Usarov Umidjan Abdumavlyanovich Yunusova Khurshida Erkinovna, Akramova Fazilat Artikbaevna, Duschanov Rasuljon, Jumagul Abdurakhmonova.(2020). SOME COMMENTS ON THE MONOPOLY OF COTTON IN UZBEKISTAN IN THE 50-80S OF THE XX CENTURY AND ITS IMPACT ON THE ENVIRONMENT. Journal of Critical Reviews.6(7). 51-53
9. Абдурахманова Ж. Н. (2020). Иккинчи Жаҳон урушининг грек халқи ҳаётига таъсири (Ўзбекистонга кўчирилган греклар мисолида) O`tmishga nazar. 1(махсус сон).79
10. Ш.Б. Жумаева Ж.Н. Абдурахманова.(2020). Жемчужина Узбекистана: история Свято-Георгиевского храма. УЧЕНЫЙ XXI ВЕКА. 5-3 (64)
11. Abdurakhmanova, J. N. (2020). The policy of tolerance in Uzbekistan (in the case of Greeks). International Journal on Integrated Education, 2(5), 212.
12. Жуммагул Номозовна Абдурахманова, Саодат Абдурашидовна Тоштемирова.(2020). Инновацион технологиялар ва ахборот маданиятини шакллантириш педагогиканинг долзарб масалаларидан бири. Science and Education.1(7). 436-442
13. Toshev S. (2020). TARIX FANINI O’QITISHNDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. Science and Education, 1(Special Issue), 6
14. Тошев, Солежон Аҳматжонович. (2020). ТУРКИЯДА МАРКАЗИЙ ОСИЁ ТАРИХИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ. Science and Education, 1(7), 625-631
15. Тошев, Солежон Аҳматжонович.(2020). Ўзбекистон совет мустамлакачилик даври тарихининг Туркияда ўрганилиши. Ўтмишга назар.2(2-махсус сон). 347-353
16. Toshtemirova, C., Жолдасов, И. (2019). Білімді адамгершілікке баулу идеясының қажеттігі // «Actual problems of society, education, science and

technology: status and prospects of development» collection of scientific papers of the ii international scientific-practical conference. Актубе. P. 17-23.
17. Mardonov, Sh., Toshtemirova, S., Ahmadjonov, B., & Koshanova, N. (2020). Structure and Mechanisms of Action of The Educational Cluster. International Journal of Psychological Rehabilitation, 27(07), 8104-8111.
18. Nasirov Otabek., Usmanov Farhod, & Begaliyev Javlonbek. (2020). Order of Creation of Joint-Stock Companies in Turkestan in the Late XIX -Early XX Centuries and Participation of Foreign Capital in It. International Journal of Psychological Rehabilitation 24 (7), 8034-8042
19. Тошев, С. (2020). Ўзбекистоннинг совет мустамлакачилиги даври тарихини ўрганишда турк тилидаги манбаларни ўрни. In Тарихий манбашунослик, тарихнавислик, тарих тадқиқотлари методлари ва методологиясининг долзарб масалалари (pp. 121-127
20. Toshtemirova, С., Жолдасов, И. (2019). Білімді адамгершілікке баулу идеясының қажеттігі // «Actual problems of society, education, science and technology: status and prospects of development» collection of scientific papers of the ii international scientific-practical conference. Актубе. P. 17-23.